

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Ter attentie van drs. S. Dekker
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

12 mei 2016
Kenmerk: RC.2016.07385/1

Betreft: advies meerjarenplan 2016-2020 Stichting Omroep Muziek

Geachte heer Dekker,

In uw brief van 26 februari 2016 vraagt u de Raad voor Cultuur advies uit te brengen over het meerjarenbeleidsplan 2016-2020 van de Stichting Omroep Muziek: *De kracht van samenspel*¹.

De Stichting Omroep Muziek (verder: SOM) heeft volgens de Mediawet de taak om een omroeporkest en omroepkoor, respectievelijk het Radio Filharmonisch Orkest en het Groot Omroepkoor, in stand te houden en te exploiteren². De SOM doet dit hoofdzakelijk door drie symfonische series te produceren in opdracht van NPO Radio 4 en beschouwt het als haar belangrijkste taak om onderscheidende content aan de publieke omroep te leveren. De komende periode wil de SOM, in nauwe samenwerking met de NTR, AVROTROS en NPO Radio 4, de positionering en activiteiten van de SOM verder versterken en heeft daarvoor tien ambities geformuleerd. Daarnaast zet het beleidsplan 2016-2020 in op innovatie.

U vraagt de raad om te adviseren over de artistieke kwaliteit en de ambities van de SOM en de wijze waarop de SOM haar taak in het omroepbestel wil uitoefenen. Daarnaast vraagt u de raad om nader in te gaan op de relatie tussen enerzijds de omroepseries, het Groot Omroepkoor en het Radio Filharmonisch Orkest en anderzijds de symfonieorkesten in de landelijke basisinfrastructuur. Ook kan de raad toetsen of de ambities uit het beleidsplan in overeenstemming zijn met het concessiebeleidsplan van de Nederlandse Publieke Omroep³.

¹ Met referentie 889973.

² Artikel 2.167, Mediawet 2008.

³ Artikel 2.180, Mediawet 2008.

De raad heeft een commissie samengesteld om dit advies voor te bereiden. Die bestaat uit Nanette Ris (voorzitter), Wim Jansen, Bernard Kobes, Michael Nieuwenhuizen, Oswin Schneeweisz, Bert Schreurs en Lonneke Regter (secretaris). Naast het beleidsplan heeft de raad de 'Begroting en aangepaste begroting 2016' en het 'Financieel jaarverslag 2014' van de SOM geraadpleegd.

Huidige situatie

De SOM bestaat sinds augustus 2013 en is voortgekomen uit de organisatie van het Muziekcentrum van de Omroep dat tot de zomer van 2013 de taak had om het Metropole Orkest, de Radio Kamer Filharmonie, het Groot Omroepkoor, het Radio Filharmonisch Orkest en de muziekbibliotheek in stand te houden en te exploiteren, en daarnaast educatieactiviteiten te ontwikkelen. Het Metropole Orkest is inmiddels zelfstandig, de Radio Kamer Filharmonie opgeheven en de taak van de muziekbibliotheek is afgestoten. De SOM geeft aan dat het in de periode 2013-2015 de kwaliteit van de omroepseries en het omroepkoor en -orkest heeft weten te handhaven en de reorganisatie heeft afgerond. Het Radio Filharmonisch Orkest bestaat nu uit 120 instrumentalisten en het Groot Omroepkoor uit 60 vocalisten. Dit zijn de ensembles waarmee de SOM programma's kan realiseren voor de omroep.

De SOM heeft er in 2013 voor gekozen om met het omroepkoor en -orkest in opdracht van Publieke Omroep drie verschillende omroepseries te blijven produceren: de NTR ZaterdagMatinee en het Zondagochtendconcert in het Koninklijk Concertgebouw en het AVROTROS Vrijdagconcert in TivoliVredenburg. Deze drie producties zijn wekelijks live op NPO Radio 4 te horen en terug te beluisteren via internet. Deze koers, met de focus op de drie omroepseries, wil de SOM in de periode 2016-2020 voortzetten. De SOM verwacht voor de periode 2016-2020 geen verdere grote organisatorische of artistieke veranderingen en wil naar eigen zeggen vooral haar profiel en draagvlak versterken.

Positie van de SOM-ensembles en de omroepseries

Het Radio Filharmonisch Orkest en het Groot Omroepkoor hebben hun unieke positie in Nederland te danken aan hun omroepstaak, waarmee ze onderscheidend repertoire kunnen bieden. Beide ensembles hebben een landelijk bereik door uitzendingen via mediaplatforms, vooral NPO Radio 4. De SOM meldt in haar beleidsplan dat zij als onderdeel van de publieke omroep in staat is om bijzondere programma's en producties te maken die andere orkesten en koren zonder mediataak niet kunnen realiseren. Hierdoor is de programmering van de SOM-ensembles voor een groot deel aanvullend op het aanbod van orkesten in de landelijke basisinfrastructuur. De SOM noemt zichzelf een 'omroepproductiehuis voor levende klassieke muziek' en wil dit aanbod verder uitbouwen door de samenwerking met de omroepen te intensiveren én een vernieuwingslag door te voeren.

De raad constateert dat op dit moment de SOM de drie genoemde omroepseries de hoogste prioriteit geeft. Daarin presenteren het koor en het orkest muziek uit de zeventiende tot en met de 21ste eeuw; in het bijzonder werken die zelden te horen zijn, onbekende stukken van bekende componisten en nieuwe composities. De raad vindt het jammer dat de SOM voor de komende periode vasthoudt aan de instandhouding van de huidige series. De SOM lijkt de omroepseries eerder als landelijke concertseries te beschouwen, vergelijkbaar met concertseries van orkesten en koren in de landelijke basisinfrastructuur, dan als unieke programma's voor de publieke omroep. De raad realiseert zich dat concertzalen voor de opname van radioproducties met levende muziek weliswaar de meest ideale omgeving zijn, maar ziet daarin een discrepantie tussen de primaire omroepaak en de belangen van de concertpraktijk.

Ambities in het beleidsplan:

- verder ontwikkelen van het artistieke beleid;
- versterking van de positie als productiehuis levende muziek voor de omroep en het ontwikkelen van presentatievormen;
- educatieve activiteiten en maatschappelijke projecten ontwikkelen;
- vaker herhalen van programma's en een dialoog starten met de landelijke orkestensector;
- opstellen en uitvoeren van een strategische agenda met NPO, NPO Radio 4 en de omroepen;
- verkennen van de mogelijkheden voor speciale mediaproducties;
- omzetten van de marketingcommunicatiestrategie in concreet beleid;
- initiatieven ontplooiën die financieel bijdragen aan innovatie en organisatieontwikkeling;
- versterken van de financiële positie;
- opzetten van strategisch personeelsbeleid.

De raad heeft waardering voor de voornemens van de SOM die zich vooral richten op het versterken van het artistieke product, educatie, marketing en promotie, de financiële positie en het ondernemerschap. Maar de raad mist in het beleidsplan een samen met de omroepen opgestelde en goed onderbouwde visie op de omroepaak en vindt dat de focus te veel ligt op de concertpraktijk.

De raad meent dat de SOM de komende periode moet uitgaan van in opdracht van Publieke Omroep gemaakte producties met onderscheidend symfonisch en vocaal repertoire die primair bedoeld zijn voor radio, tv en andere mediaplatforms, en secundair van belang zijn als concertserie. Met die taakopvatting als uitgangspunt kan de SOM een belangrijke speler blijven binnen de omroep en een waardevolle aanvulling zijn op het aanbod van orkesten en koren in en buiten de landelijke basisinfrastructuur. De raad vindt dat de SOM daarbij ook de functie en invulling van de huidige omroepproducties mag herijken om haar unieke positie binnen én buiten de omroep te

kunnen behouden.

De SOM spreekt in het beleidsplan herhaaldelijk over synergie tussen de eigen organisatie, de omroepen en NPO Radio 4; zij wil de samenwerking intensiveren en samen een strategische agenda opstellen en uitvoeren. De raad juicht deze ambitie toe, maar vraagt zich af hoe dit voornemen in de praktijk uitwerkt. Voor de invulling van de omroepseries én het ontwikkelen van nieuwe concepten acht de raad het van belang om af te stemmen met de omroepconvenantpartners NTR en AVROTROS, die inhoudelijk eindverantwoordelijk zijn voor de omroepprogramma's en dan met NPO Radio 4. De SOM is op die manier in staat om mediaproducties te realiseren die aansluiten bij de ambities van de uitzendende omroepen en van NPO Radio 4, en om zo als gids in het klassieke muziekleven te fungeren⁴.

Artistieke kwaliteit

De raad is overwegend positief over de activiteiten van de SOM. De raad mist wel een reflectie op het bereik van de series via radio en internet. Hij vindt dat de instelling weinig ambitieus is geweest in de ontwikkeling van nieuwe programmaformules in de periode 2013-2015. De raad ziet in het beleidsplan slechts één concreet voorbeeld van een nieuw format terug, namelijk 'Pieces of Tomorrow' dat op donderdagavond in TivoliVredenburg plaatsvindt en vooralsnog geen plek op radio, tv of andere mediaplatforms heeft gekregen. De raad adviseert de omroepen en NPO Radio 4 ook deze serie uit te zenden via omroepplatforms en in het digitale domein, en van context te voorzien.

De raad meent dat de NTR ZaterdagMatinee het meest onderscheidende product is van de SOM: toonaangevend in Europa en het vlaggenschip van de radioproducties met levende muziek. De raad heeft waardering voor het unieke programma dat ruimte biedt aan onderscheidend repertoire, zoals de vele compositieopdrachten die in première gaan bij deze serie. Ook oordeelt de raad positief over de bijbehorende achtergrondinformatie die het radioprogramma via verschillende media biedt, onder meer door interviews met componisten. De raad vindt het radioprogramma daarmee van grote waarde voor NPO Radio 4.

De raad maakt zich wel zorgen over het afnemende bereik van het programma; de serie trok in 2013, 2014 en 2015 per concert gemiddeld 40.666 belangstellenden die live naar de uitzending luisterden. Dit is een daling van circa 15 procent ten opzichte van het gemiddelde van de jaren 2010, 2011 en 2012 (48.000 luisteraars). De dip in het aantal luisteraars zat vooral in 2014 (37.000); in 2015 steeg het aantal luisteraars naar 43.000. De raad hoopt dat de SOM de komende periode deze stijgende trend kan vasthouden.

⁴ Het publiek voorop, Concessiebeleidsplan 2016-2020 Nederlandse Publieke Omroep, pag. 36.

De raad ziet ondanks het lastige tijdstip van uitzending wel kansen voor de SOM om het publieksbereik van de NTR ZaterdagMatinee te vergroten: met eenvoudige tv-registraties door omroepen en vooral ook via andere omroep-(internet)platforms, zodat geïnteresseerden wereldwijd de concerten en de verdiepende content *on demand* kunnen bekijken en beluisteren. Als de omroepen de concerten van de SOM via meer kanalen gaan aanbieden en er een herhaling op de radio geprogrammeerd wordt op een publieksvriendelijker tijdstip, heeft de raad er vertrouwen in dat bijvoorbeeld het succes van de NTR ZaterdagMatinee verder kan worden uitgebouwd. De raad onderkent de problemen met de auteursrechten op bladmuziek en de honoraria voor solisten en dirigenten die kunnen ontstaan bij meer uitzendingen en het gebruik van bewegend beeld.

De raad heeft zorgen over het onderscheidende karakter van het AVROTROS Vrijdagconcert. Hij heeft begrip voor de strategie van de omroep om toegankelijke concerten te presenteren met als doel een breed radiopubliek te bereiken, maar ziet dat de SOM hierin weinig vernieuwend kan opereren. Deze serie heeft volgens de raad een belangrijker functie als concertserie dan als radioprogramma. De luistercijfers vindt de raad ook teleurstellend: gemiddeld trok de serie in 2013, 2014 en 2015 per concert 26.000 absolute luisteraars, beduidend minder dan de NTR ZaterdagMatinee. Het argument dat de SOM gebruikt om breder te gaan programmeren vanwege de afname van het aantal concertbezoekers, vindt de raad daarom niet legitiem. Het gaat immers om een radioprogramma en niet primair om een concertserie. De raad meent dat deze serie in eerste instantie een aantrekkelijk radioprogramma moet zijn. Hij zou een herijking door de uitzendende en opdracht gevende omroep van dit product op zijn plaats vinden, waarbij niet het volume van het concertbezoek het uitgangspunt moet zijn, maar het onderscheidend karakter van het omroepprogramma.

Voor vele radioluisteraars is het Zondagochtendconcert en het bijbehorende programma Spiegelzaal een (eerste) kennismaking met klassieke muziek. De raad waardeert dit radioprogramma als zodanig. De raad is ook positief over het toenemende bereik ervan: gemiddeld 79.333 luisteraars in de jaren 2013, 2014 en 2015 ten opzichte van 77.333 in de jaren 2010, 2011 en 2012. Maar de raad acht de SOM niet de aangewezen partij om het Zondagochtendconcert in opdracht van de uitzendende omroep uit te voeren en hiervoor de capaciteit van het Groot Omroepkoor en het Radio Filharmonisch Orkest te gebruiken. In deze serie gaat het immers meestal niet om onderscheidend symfonisch of vocaal repertoire, wat volgens de eigen taakopvatting in het beleidsplan een kerntaak is van de SOM-ensembles. De raad pleit in dit kader voor een gelijk speelveld voor orkesten in Nederland, die samen uitstekend in staat zijn om met een breed repertoire deze serie te vullen. Het is voor deze orkesten tegelijkertijd een uitgelezen mogelijkheid om exposure te krijgen op radio en (soms) tv.

De raad is van mening dat de SOM een hoog uitvoeringsniveau van de omroepseries weet te realiseren dankzij het omroepkoor en -orkest. Het Radio Filharmonisch Orkest behoort volgens de raad tot de top van de Nederlandse symfonieorkesten en presenteert symfonische producties met nieuwe muziek en bijzonder repertoire op een hoog niveau. De raad had in het beleidsplan van de SOM graag meer aanknopingspunten gezien om de kwaliteit van het orkest op peil te houden.

Het Groot Omroepkoor haalt volgens de raad doorgaans ook een hoog uitvoeringsniveau. De raad heeft wel zorgen over de veroudering van het koor die de SOM signaleert en die direct effect heeft op het artistieke niveau. De raad is benieuwd naar de manier waarop het Groot Omroepkoor dit probleem gaat aanpakken en verwacht een uitgewerkt uitstroombeleid. De raad heeft waardering voor het brede repertoire dat het Groot Omroepkoor aanbiedt, maar stelt tegelijkertijd vast dat de vele fulltime vaste dienstverbanden beperkend kunnen werken op de uitvoeringskwaliteit. De SOM kan namelijk voor specifiek repertoire soms geen gebruikmaken van daarin gespecialiseerde koorzangers. Een mogelijke oplossing is een kleinere kern met minder fulltime zangers en een grotere flexibele schil daaromheen. Zo kan het koor een gevarieerder repertoire op een hoog niveau presenteren met ook (freelance) zangers die gespecialiseerd zijn in een bepaalde stijl. Op die manier kan het koor tegelijkertijd aan verjonging en nieuwe instroom werken.

Artistieke ambities

De raad is positief over de voorgenomen artistieke ambities van de SOM, waarbij de organisatie de nadruk legt op het intensiveren van de samenwerking met de omroepen, het ontwikkelen van nieuwe presentatievormen en het uitbouwen van educatieve activiteiten. Maar de raad vindt het teleurstellend dat de SOM samen met de omroepen in het beleidsplan nauwelijks toekomt aan een concrete uitwerking of onderbouwing van deze ambities. Vooral de wens tot vernieuwing blijft steken in holle frasen. In het beleidsplan meldt de SOM bijvoorbeeld dat zij zich meer gaat toeleggen op het ontwikkelen van presentatievormen en nieuwe formats en daarin een landelijke rol wil spelen. De raad had graag gezien aan welk type formats de SOM denkt en wat daarvan de toegevoegde waarde voor de omroep zou kunnen zijn. De raad had ook meer verwacht van het artistieke plan, dat in dit beleidsplan slechts een gedeeltelijke update is van een eerdere versie uit 2013.

Volgens de raad mag de SOM haar taak breder opvatten dan alleen het in opdracht van publieke omroep produceren van de huidige drie omroepseries en moet zij prioriteit geven aan de invulling van de omroepstaak. De raad moedigt de SOM aan om nieuwe formats te ontwikkelen voor diverse platforms en te gaan participeren in verschillende radio- en tv-programma's, of om deze te gaan ontwikkelen in samenwerking met de omroepen en de zenders. De SOM kan samen met hen unieke omroepproducties met levende muziek bieden die aansluiten bij een bredere groep luisteraars en kijkers, en die ook digitaal uitzenden. In het bijzonder ziet de raad kansen voor de SOM om voor

educatie en publieksonwikkeling nieuwe producties te maken die passen bij uitzending via radio, tv en andere mediaplatforms. In die context suggereert de raad om de eigen studio's meer te gebruiken voor nieuwe omroepprogramma's en formats. Het eigen gebouw is geschikt voor de ontwikkeling van educatieve omroepactiviteiten en opnamen van nieuwe muziek.

De meerwaarde van de huidige educatieve activiteiten vindt de raad mager onderbouwd. Hierin zouden het omroepkoor en -orkest zich kunnen onderscheiden van andere instellingen in de landelijke basisinfrastructuur die niet de beschikking hebben over uitzendtijd. Omroepen en zenders zouden daarvoor wel educatieve zendtijd moeten reserveren; educatie is immers ook een opdracht van de publieke omroep. In dit kader bieden digitale omgevingen kansen, naast eventuele uitzending via radio of tv. In het kader van educatie en publieksonwikkeling voor (nieuwe) omroepproducten juicht de raad het toe dat de SOM van plan is de capaciteit voor marketing en promotie te versterken, zodat zij meer draagvlak voor levende muziek kan creëren op radio, tv en andere omroepplatforms.

Zakelijk

De zakelijke koers van de SOM is volgens de raad stabiel. De ambities leiden niet tot grote verschuivingen in de meerjarenbegroting. De kosten en baten groeien gestaag: van 21,4 miljoen euro in 2016 naar 22,3 miljoen in 2020. In het algemeen vindt de raad dat het beleidsplan zakelijk weinig ambitie en inventiviteit laat zien, bijvoorbeeld om het verdienvermogen te verbeteren. De raad meent dat de SOM haar unieke positie beter kan benutten om meer eigen middelen binnen te halen, zoals sponsoring en private gelden.

Aandacht voor een marktconforme prijsstrategie van de omroepseries (door de uitzendende omroep te bepalen) is van belang, om te voorkomen dat concerten van de omroepen in een concertzaal leiden tot oneerlijke concurrentie met 'niet-omroep orkesten'. Daarnaast vraagt de raad zich af of de SOM marktconforme tarieven hanteert voor solisten en dirigenten, en in hoeverre de SOM hierover overlegt met andere orkesten en koren in Nederland. Het lijkt de raad noodzakelijk om tot afstemming te komen tussen SOM en instellingen in de landelijke basisinfrastructuur. Een verdere exploitatie van het Muziekcentrum van de Omroep, het gebouw waarvan de SOM eigenaar is, kan ook bijdragen aan meer inkomsten.

De SOM geeft in het beleidsplan aan dat zij binnen het huidige budget weinig ruimte kan vrijmaken voor innovatie. De raad vindt dit standpunt onbegrijpelijk en is van mening dat de SOM ook binnen het bestaande budget vernieuwing kan bewerkstelligen, maar dan wel scherpere keuzes moet maken. De raad ziet uit naar de resultaten daarvan, in samenhang met een overkoepelende visie en een verdere uitwerking van de wijze waarop de SOM haar tien ambities wil realiseren.

De SOM heeft de afgelopen periode belangrijke personeelwijzigingen gehad. De in 2013 aangestelde algemeen directeur nam in november 2015 afscheid; een interim directeur heeft vervolgens tot 1 april 2016 de zaken waargenomen. Sinds april 2016 heeft de SOM weer een nieuwe vaste directeur.

Positie in het land

De raad is gevraagd om de relatie tussen de SOM-ensembles en instellingen in de landelijke basisinfrastructuur te beoordelen. De SOM meldt in het beleidsplan dat zij een dialoog wil starten met de landelijke orkesten, een voornemen dat de raad kan onderschrijven. De SOM vermeldt ook dat het Groot Omroepkoor, conform afspraak met de subsidiënt, de restcapaciteit aanbiedt aan instellingen in de landelijke basisinfrastructuur, vooral voor producties met symfonieorkesten in het land. Maar sommige producties vragen een grotere bezetting dan de circa 60 zangers die het omroepkoor in vaste dienst heeft. De raad meent dat meer flexibiliteit bij het koor uitkomst kan bieden bij de vraag van instellingen uit de landelijke basisinfrastructuur.

Het Radio Filharmonisch Orkest en het Groot Omroepkoor zijn van plan om de komende beleidsperiode een aantal keer op tournee te gaan. De raad kan zich voorstellen dat het spelen in andere zalen in Nederland of in het buitenland van belang is voor de artistieke ontwikkeling. Maar de raad verwacht van het omroepkoor en -orkest dat de omroepproducties leidend zijn; hij vindt dat elders concerteren alleen kostendekkend mag plaatsvinden, waarbij de SOM de salariskosten ook moet meenemen. De raad is wel voorstander van het wereldwijd uitzenden van de omroepproducties via radio, tv of andere platforms, als het auteursrecht van bladmuziek en de contracten met solisten en dirigenten dat mogelijk maken.

Slotopmerkingen

De raad is van mening dat er voor de SOM voldoende kansen liggen om de komende periode haar mediataak in te vullen en de innovatieslag te maken, waarvan de instelling in haar beleidsplan spreekt. De SOM heeft als omroepbedrijf immers een unieke positie die zij op diverse vlakken kan en wil versterken. De raad heeft eerder een verkenning naar de gehele muzieksector aangekondigd. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat ook de SOM in deze verkenning aan bod komt.

De raad constateert dat door de recente wisseling van de wacht de nieuwe directie nauwelijks in staat is geweest om een bijdrage te leveren aan het beleidsplan 2016-2020. De raad wil de nieuwe directeur graag de gelegenheid geven om het beleidsplan samen met de omroepen verder aan te vullen en te voorzien van een uitwerking van de visie en ambities van de SOM. Vooral een onderbouwing van de plannen voor formats, innovatie en educatie vindt de raad belangrijk. Daarbij mag de SOM ook uitgaan van verschillende presentatievormen voor de omroep en een herijking van de huidige omroepseries. De raad adviseert dat de SOM uiterlijk eind 2016 een aanvulling van het beleidsplan presenteert.

De raad verwacht dat de uitwerking van de ambities van de SOM de komende jaren nieuwe producten oplevert. De raad ziet graag dat de SOM zich verder ontwikkelt als volwaardig mediabedrijf dat in opdracht van de omroepen onder andere unieke radioproducties presenteert, zoals de NTR ZaterdagMatinee, en ook nieuwe omroepprogramma's met levende muziek biedt die aansluiten bij een bredere groep luisteraars en kijkers. De SOM is bij uitstek ook in de positie om binnen de platforms van NPO meer digitale omgevingen te creëren voor diverse publieksgroepen, zoals online muziekplatforms en (educatieve) apps. De raad adviseert om in 2018 een tussentijdse evaluatie te laten plaatsvinden om de voortgang van de innovatieslag te kunnen toetsen.

Met vriendelijke groet,

Joop Daalmeijer
Voorzitter

Jeroen Bartelse
Directeur